

Die armenische Version des Hebräerbriefes ins Lateinische übertragen und nach Syriazismen untersucht

von

JOSEPH MOLITOR (†)

Die vorliegende Übersetzung beruht auf der vierbändigen Ausgabe des armenischen Alten und Neuen Testamentes (Venedig 1805), deren Erwerb ich dem gütigen Entgegenkommen der armenischen Mechitharisten in Wien verdanke. Der armenische Text des Hebräerbriefes steht in Band IV S. 505-526. Auf jeder dieser Seiten werden unter dem Strich, als »Anmerkungen« Varianten ohne Nennung der benutzten Vorlagen durch die allgemein gehaltenen Sigla »manche« oder »viele« beigelegt sowie auch durch den armenischen Eigennamen »Oskan«. Gemeint ist damit der armenische Bischof und Editor Oskan († 1675), der vom Katholikos Philippus (1633-1655) nach Edschmiatsin berufen, sich dort die Kenntnis der lateinischen Sprache aneignete und bis 1669 nicht weniger als 17 armenische Werke in der Offizin seines Bruders in Amsterdam drucken liess, darunter auch die oben genannten Bibeltexte, die er nach der lateinischen Vulgata (!) korrigierte. Wir bringen aus seinen Zitaten nur solche, die für unseren Text hier von Bedeutung sind. Dagegen bezeichnet jede unterstrichene Form einen von Oskan naturgemäss nicht gekennzeichneten Syriazismus.

1,1 Multis sortibus (verb. artibus) et multis modis antea (olim) locutus – est Deus cum patribus nostris [in] prophetis (instr.); 2 in fine dierum harum (horum) locutus – est nobis <cum> [in] Filio, quem posuit heredem omnis (= universi), quo (= per quem) et aeternitates (= saecula) fecit. 3 Qui est lumen gloriae et imago substantiae eius, qui fert (= portat) omne (= omnia) virtutis suae, sanctificationem (= purgationem) peccatorum nostrorum faciens, sedit (!) á (verb. pro) dextera magnitudinis (= maiestatis) in altis (= excelsis): 4 tanto magis (= melior) factus[est] quam Angeli, quanto melius (verb. bonum adhuc), quam (= quanto) iis nomen hereditavit.

5 Nam ad-quem (= cui) dixit ex Angelis (= Angelorum): Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et iterum: <quoniam> ego factus-sum ei in patrem, et ipse erit mihi in filium. 6 Sed quando rursum introducit primogenitum in terram, dicit: Adorent (verb. terram osculentur) eum (verb. ei) omnes Angeli Dei. 7 Sed ad Angelos dicit: Qui fecit Angelos suos spiritūs, et ministros suos flammam ignis. 8 Ad Filium autem dicit: Thronus tuus, Deus, in aeternitates aeternitatum, virgo rectitudinis (= aequitatis!) virga regni tui. 9 Dilexisti iustitiam et odisti illegalitatem (= iniquitatem); propter hoc unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae magis quam proximos tuos. 10 Et: Tu Domine, a principio terram fundasti, et opera manuum tuarum caeli sunt. 11 Ii (= Ipsi) pereunt et tu stas et manes; (om et gegen syp!) ut vestimenta veterascent. 12 Ut (= velut; om: Et!) paenulam circumplicabis eos ut-vestimentum et circumplicabuntur; at tu idem autem es, et anni tui non decrescent (mancabunt). 13 Ad quem unquam dixit ex Angelis: Sede a dextra mea (= a dextris meis), donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 14 Nonne <certo> omnes spiritūs sunt necessarii, qui mittuntur in administrationem propter illos, qui heredituri sunt salutem?

2,1 Propter hoc oportet nos magis adhuc auscultare verba dicentium, nequaquam pereffluamus. 2 Si enim quod per (verb. in manu c. gen.) Angelos dictum (verb. locutum)-est verbum, firmum factum-est, et omnis praevaricatio, et inoboedientia recepit poenam punctionis (castigationis). 3 Nos, qua-ratione (= quomodo) liberabimur (= effugiemus) tardati in illiusmodi (= tali) salute? quae initium (verb. principium) accepit loquendi a Domino et per eos, qui audierunt, in nobis firmata-est. 4 Testatus a Deo signis et prodigiis, et variis virtutibus, et partibus (= distributionis) spiritus sancti, secundum suam voluntatem (pl. t.). 5 Quia nōn Angelis subiecit futurum mundum, de (verb. propter) quo et nos loquimur. 6 Testatus-est quis in-quodam loco et dicit: Quid est homo, quod memor-eris eius, vel filius hominis, quoniam providentiam facies ei (= visitas eum). 7 Modicum quid humilem fecisti (= minuisti) eum quam Angelos (= ab Angelis): gloria et honore coronasti eum, et statuisti (= constituisti) eum super opera-manuum tuarum. 8 Omne <ullum> (= omnia) submissum fecisti sub pedibus eius: Iam (= nunc) in subiciendo omne, nihil reliquit non subiectum ex (= ab) eo. Ab nunc non adhuc videmus iubiectum ei omne.

5 »manche« et ego. — 7 »manche«: in spiritus ... suos in flammam ignis. — 8 »manche«: aeternitatum, virga virtutis.

Kap. 2, 2 »manche«: fidele-factum-est. — 6 »manche« inquisitionem (= providentiam) ullam facies tu. — 7 »manche«: modicum ullum.

9 Sed modicum (pusillum) quod[dam] humiliatum [magis] quam Angeli, videmus Iesum propter passionem (pl. t.) mortis, gloria et honore coronatum, ut gratiā Dei propter omnes (= pro omnibus) mortem gustaret. 10 Quia decebat autem eum, propter quem omne (= omnia) et quo (= per quem) omne (= omnia), multos filios in gloriam ducere, et ducem salutis eorum passionibus (= per passionem) consummare. 11 Quia qui <quos> sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno erant omnes. Propter quod non turpitudinem putat fratres nominare eos, et dicere: 12 Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, et in medio ecclesiae benedicam te. 13 Et iterum: <Quoniam =:> Ego ero sperans (= fidens) eum (= in eum); et iterum: Ecce en ego et liberi (pueri) mei, quos dedit mihi Deus. 14 Iam (= nunc) quia pueri [con]sociaverunt (= communicaverunt) sanguini et corpori, et ipse <autem> propinquitate comparticeps factus-est (= participavit) eisdem, ut morte sua evacuet (= destrueret) illum, qui principatum (= imperium) mortis habebat, hoc(id) est satanam, 15 et salv(os)-faceret (= liberaret) illos, qui mortis timore sémper stabant (= erant) obnoxii in-servitute (= servituti). 16 Nam nusquam Angelorum pugnum infigit (= Angelos apprehendit), sed prolem Abrahae apprehendit. 17 Unde autem oportebat (= debuit) per omnia (instr.) fratribus assimilari, ut misericors fieret (verb. fiat), et fidelis pontifex ex personae-Dei regione, ad absolvendum (= ut solveret) peccata populi. 18 Quia quō ipse passus-est, tentationem operatus (= tentatus), potens est et tentatis adiutorem fieri.

3,1 Unde, fratres sancti, caelestis vocationis participes, considerate <per> Apostolum et pontificem confessionis nostrae <per> Iesum Christum, 2 qui fidelis est creatori suo (gen.!), sicut et Moyses (Movsēs) in omni (= tota) domo eius. 3 Quia magis adhuc (= amplioris) gloriae quam Moyses dignus factus-est, quanto magis (= ampliorem) honorem habet (verb. habeat) quam domus, domūs-factor. 4 Quia omnis domus [quae] fabricatur ab aliquo fabricatur; qui autem omne (= omnia) fecit, Deus est. 5 Moyses fidelis est in omni (= tota) domo eius ut(=tamquam) servus, abs (= ex) testimonio verborum dicendorum (= quae dicenda [erant]): 6 sed Christus [sic]ut filius super domum suam; cuius domus nos autem sumus, solum si fiduciam et gloriationem (= gloriam) spei usque in (= ad) finem firmam habeamus (= retineamus). 7 Quapropter sic dicit spiritus sanctus: Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra ut in amaritudine in die tentationis in deserto, 9 ubi tentaverunt me patres

9 »manche«: propter nos omnes. — 15 »manche«: mortis timoris semper autem erant. — 17 »manche«: Unde (om autem).

Kap. 3, 1 »manche«: Iesu Christi. — 3 »manche«: quanto adhuc magis. — 5 »Oskan«: in testimonium verborum. — 6 »manche«: Christus autem.

vestri, investigaverunt (= probaverunt) me et viderunt opera mea quadraginta anni[s] (sg.!). 10 Propter quod infensus-fui generationi huic et dixi: semper errantes sunt cordibus, et ii (= ipsi) non cognoverunt vias meas, 11 sicut iuravi in ira mea: Si (verb. quoniam) introibunt in requiem meam. 12 Videte, fratres, ne-forte unquam fiat (= sit) in aliquo ex vobis (= vestrum) cor malum diffidentiae (= incredulitatis), seditiosum fieri a[bsque] Deo vivo; 13 sed consolamini (imp.) invicem per-singulos-dies (adv.), quamdiu (= donec) Hodie (verb. haec-dies[-ista]) prima stat, <ut> ne quis obduretur ex vobis deceptione (fallaciā) peccatorum. 14 Nam participes facti-sumus Christi, si tamen (verb. solum quoniam) principium (= initium) firmitatis (= substantiae!) usque ad finem constantem (= firmum) habeamus (= retineamus). 15 In-dicendo (= dum dicitur), hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra ut (= sicut) in amaritudine. 16 Nam quidam audiverunt et amarum-reddiderunt (= exacerbaverunt), sed non omnes qui exierant (verb. exeuntes erant) ex Aegypto per (verb. in manu) Moysen. 17 Cui (verb. ad-quendam) infensus-est quadraginta annos (= annis)? Nonne (verb. non profecto) a delinquentibus, quorum ossa ceciderunt in deserto <ibi>. 18 Cui iuravit non-intrare in requiem suam, nisi incredulis? 19 Et videmus, quia non potuerunt intrare propter incredulitatem.

4,1 Timeamus abhinc (= ergo), ne-forte in-relinquendo promissionem introeundi in requiem eius, inveniatur [ali]quis aliquis ex vobis deminutus (= reservatus). 2 Nam sumus evangelizati sicut et illi; sed iis nihil profuit (verb. eos ... adiuvit) auditus verborum indocilium in oboedientiam fidei. 3 Sed nos intramus in requiem, qui credidimus, sicut et dixit: Quoniam sicut iuravi in ira mea: <quoniam> introibunt (intrabunt) in requiem meam, si tamen opera (verb. facturae) a principio mundi facta (= perfecta) erant. 4 Nam dicit alicubi propter diem septimam (= de die septima) sic: Et requievit Deus <in> die septima ab omnibus operibus suis. 5 Et hīc (adv.) iterum dicit: Quoniam intrabunt in requiem meam. 6 Et iam, nam (= quoniam) prohibiti-sunt quidam intrare in eam, et qui prae-evangelizati erant, non intraverunt propter incredulitatem; 7 iterum aliam (alteram) diem definit (= terminat) hodie in David, et dicit post tantum temporum (pl. t. = temporis), sicut prae[vie] dixit: Hodie in David, et dicit, post tantum temporum (pl. t. temporis), sicut prae[vie] dixit: Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra. 8 Quia si eos Iesus (jiso-vaj) refecisset, tunc propter aliam diem (= de alia die) non loqueretur post illam [diem]. 9 Iam (= nunc) alicubi deminutus (= reservatus) est sabbatismus populo Dei. 10 Quia qui intravit in requiem

14 »eine Handschrift«: principium (= initium) fiduciae.

Kap. 4, 2 »eine Handschrift«: verborum non-factorum.

eius, et is (= ipse) requievit a suis (= propriis) operibus illinc, sicut et Deus a suismetis. 11 Studiosi-simus (= festinemus) abhinc (= ergo) intrare in illam requiem : ut ne quis [sub] eodem exemplo incredulitatis cadat. 12 Quia vivum est verbum Dei et efficax et acutum (= acutius, penetrabilius) quam omnis gladius anceps, et transit usque ad separationem halitūs et spiritūs et connexionum et recti, et conquisitor est sensuum et cogitationum cordium. 13 Et non-exsistit (= non est) creatura invisibilis in vultu (pl. t. = conspectu) eius; sed omne <ullum> (= omnia) totum-apertum (= nudum) stat coram oculis eius, de quo nobis verba sunt. 14 Habemus abhinc (= ergo) pontificem magnum, [qui] transiit (verb. part. aor. transiens) per caelos, Iesum Filium Dei : stabilem stemus (= teneamus) confessionem. 15 Nam nōn habemus pontificem, qui non-sit potens (= possit) patiens fieri (= compati) infirmitatis nostrae (= infirmitati nostrae); sed experimentum (= tentatum) est [in] omni (= per omnia) secundum similitudinem, sine peccatis (= absque peccato). 16 Accedamus (= Adeamus) abhinc (ergo) [cum] fiduciā (instr.) coram throno gratiae eius, ut recipiamus misericordiam et inveniamus gratiam in tempore-opportuno afflictionis.

5,1 Quia omnis pontifex ex hominibus acceptus, propter homines (coll.) stat (= exstat) ad partem-Dei illuc, ut offerat oblationes et sacrificia propter peccata (= pro peccatis): 2 mensurā passionis-participationis potens est fieri ignorantibus et errantibus; nam et ipse autem infirmitate affectus est. 3 Propter illud necesse (verb. necessitas) est sicut propter populum, eodem-modo et pro semetipso offerre oblationes propter peccata (= pro peccatis). 4 Et nōn sibimetipsi quis accipit (= sumit) honorem, sed vocatus a Deo, sicut et Aaron (aharon). 5 Eodem-modo et Christus nōn semetipsum glorificavit fieri pontificem, sed qui locutus-est ad (verb. apud) eum <quoniam> : Filius meus es tu, ego hodie genui te. 6 Sicut (= quemadmodum) et in secundo (= altero [loco]) dicit : Tu es sacerdos in aeternitatem (= aeternum) secundum ordinem Melchisedech (melk'isedek). 7 Qui in diebus corporis sui orationes et supplicationes apud illum, qui potens erat salvum-facere eum, vehementer [cum] clamore et lacrimis offerebat, et [ex]auditus <factus>-est iuxta (= secundum) bonitatem (= excellentiam). 8 Si tamen (= Quamquam) Filius est, didicit ex passionibus <illinc> oboedientiam. 9 Et ut consummatus-est, factus-est omnibus obtemperantibus sibi occasio (= causa) salutis aeternitatum (= aeternae). 10 Et nominatus-est a Deo pontifex aeternitatum (= in aeternum) secundum ordinem Melchisedech. 11 Propter quod (= De quo) multa sunt nobis verba, et difficilia ad (verb. in) separandum (= explicandum); nam imbecilles facti-estis ad-audiendum (instr.). 12 Eo quod oportebat fieri magistros

propter tempus: iterum necesse est vos docere, <quoniam> quae sint scripta-exordii (= principii) verborum Dei; et facti-estis (verb. imp. : fiatis!) indigentes lacte, et nōn firmā (= solida) escā. 13 Quia omnis qui lactans est, ignorans est verbi iustitiae; nam parvulus est. 14 Sed consummatorum (= perfectorum) est firma esca quorum (= eorum qui) propter in mensuras [per]venire (= perventionem) sentientes instructi sunt electionis (= discretionis) boni et mali.

6,1 Propter quod (= quapropter) relinquen[te]s verbum (= sermonem) principii (= inchoationis) Christi, in consummationem (perfectionem) veniamus, ne rursum fundamentum iacere (= iacentes) paenitentiae a mortuis operibus, et fidei quae in (= ad) Deum, 2 et baptismatum doctrinae, et manuum-impositionis <manuum>, et surrectionis mortuorum et iudicii aeternitatum (= aeterni). 3 Et iam faciemus illud (= hoc), si Deus permittet (= permiserit). 4 Nam impossibile est semel baptizatis, qui gustaverunt caelestia dona, et [con]sortes facti-sunt spiritūs sancti, 5 et pulchri verbi Dei exemplar gustaverunt, et virtutes futuri mundi, 6 et prosternent, rursum renovari in (= ad) paenitentiam, et denuo crucifigere sibimetipsis filium Dei et iterum infamare. 7 Nam terra, quae bibit pluviam multipliciter venientem super eam, et gignit (= generat) fructūs fertiles illis, propter quod operati-sunt, recipit benedictionem a Deo. 8 Quae autem fert spinam et tribulum, inutilis est et prope (= proxima) in maledictiones, et finis eorum in combustionem. 9 At firmatus sum propter vos, dilecti, in bonum illuc, et quod plenum est salute: quia tamen (= tametsi) sic (= ita) loquimur. 10 Nōn [enim] iniustus <ullus> est Deus, oblivisci (= ut obliviscatur) opera vestra et dilectionem (= caritatem), quam ostendistis in nomine eius, quia ministrabatis sanctis (verb. sanctos) et ministratis. 11 Et nos desideramus, ut unusquisque ex vobis eandem sollicitudinem ostendet in firmitate<m> spei usque ad finem; ut non (verb. ne) stupidi fiatis: imitatores efficiamini (fiatis) illorum, qui fide et longanimitate hereditaverunt promissiones. 13 Quia Abrahae (dat.) promittens promissiones Deus (gen. !) [fuit]; nam in (= per) alium aliquem in magnum (= maiorem?) non exsistebat iurare, 14 in (= per) semetipsum iuravit et dicit (= dicens): Utique benedicendo benedicam te, et multiplicando multiplicabo [te]. 15 Et ita longanimiter fiens (= ferens) secutus-est promissiones. 16 Profecto homines (coll.) quod[cumque] sup[ra] est quam seipsi, <in> (= per) illud iurant, et omnis contrarietatis (= controversiae) eorum sententia (responsum) in (= ad) firmitatem (confirmationem), iuramentum (iusiurandum) est. 17 [In] quo magis adhuc (= abundantius) volens Deus ostendere heredibus firmitatem (= immobilitatem) cogitationis suae (= consilii sui), interposuit iureiurando: 18 ut per (verb. abl.) duas immutabiles res, quibus (abl.) impossibile est (verb. sit) mentiri Deum (gen.), firmam con-

solutionem habeamus, qui confiden[te]s facti-sumus incipere (adoriri) futuram spem, 19 quam [sic]ut ancoram firmam et immobilem habemus (conj. habeamus!) animarum nostrarum, quae et incedit (verb. intrat) in-interiorem regionem velaminis, 20 ubi praecursor noster Iesus intravit propter nos, secundum ordinem Melchisedech, factus-est pontifex aeternitatum (= in aeternum).

7,1 Nam hic Melchisedech, rex erat Salem (saghimaj gen.), sacerdos Dei summi, qui exivit obviam Abrahae, quando iterum veniebat ab interfectione (= a caede) regum et benedixit ei (acc.) 2 Cui et decimas ab omni dedit Abraham: primum interpretatur rex iustitiae, tunc rex Salem (saghimaj gen.), quod est rex pacis, 3 sine-patre, sine-matre, non-putatus in generationes (= sine genealogia), cuius non principium (= initium) dierum, et nón (= neque) [con]summatio vitae; [as]similatus filio Dei, permanet sacerdos perpetuus (= in perpetuum). 4 Iam videte, qualis quis erat hic, cui et Abraham decimas dedit ex (= de) praeda <illinc> patriarcha <ille>. 5 Et qui ex filiis Levi sacerdotium accipiunt, mandatum (praeceptum) habent decimare (= decimas-sumere) a-populo (verb. populum) secundum legem (pl. t.), id-est fratres suos (= a fratribus suis), quamquam et exierint a (= de) lumbis Abrahae. 6 Non-Computatus (= -Annumeratus) autem in generationes ex (= ab) eis decimavit Abraham (acc. = decimas-assumpsit ab Abraham), et eum, qui promissiones receperat, benedixit. 7 Quia sine omni contrariedade (= contradictione) minus (= quod minus est) a bono (= meliore) benedicitur. 8 Et hīc (adv.) homines mortales decimas accipiunt: at tibi testimonio-confirmatum-est (verb. contestatum est), quoniam vivus est (= vivit): et sicut verborum ordo est dicere (= ut ita dictum est). 9 Quoniam per-Abraham et Levi autem, qui decumam accipiebat (impf.) decimatus est: 10 quia adhuc in lumbis patris sui erat, quando obviam factus-est (= obviavit) ei Melchisedech. 11 Iam autem si (= Si ergo) consummatio per levitas sacerdotii (= per sacerdotium Leviticum) erat; nam populus in illa lege [in]scriptus-est, quid necesse erat secundum ordinem Melchisedech alium sacerdotem surgere, et non dicere <quod>: secundum ordinem Aaron (aharowni)? 12 Sed in restauratione sacerdotii necessarium erat et legis (verb. legem) mutationem fieri. 13 Quia de quo (= in quo) sic dicit[ur], ex (= de) alia tribu habita-est societas, ex (de) qua nullus (verb. ne quis) fuit (verb. factus-est) [con]sors mensae (altaris). 14 Iam (= nunc) manifestum autem est, quoniam (= quod) ex generatione Iuda(e) effulsit Dominus noster; ex qua tribu (verb. qua generatione) propter sacerdotes (= de sacerdotibus) Moses (movsēs) nihil (ullum non) locutus-est. 15 Et adhuc magis manifestum est, quoniam

secundum similitudinem Melchisedech surrecturus est alius sacerdos, 16 qui non secundum carnale (verb. corporale) mandatum factus-est, sed secundum virtutem vitae interminabilis. 17 Nam testatur: <quoniam> Tu es sacerdos in aeternitatem (= in aeternum) secundum ordinem Melchisedech (gen.). 18 Reprobatio fiebat primi mandati, propter eius infirmitatem et inutilitatem. 19 Nam nihil[o] consummationem operatae-sunt leges, et ingressus (introductio) illustris spei, qua appropinquamus (proximamus) ad Deum. 20 Et tantopere, quia non sine iureiurando, quia sunt quidam, qui sine iuramento (iureiurando) sunt facti (verb. stantes) sacerdotes. 21 At hic iuramento (iureiurando) per illum, qui dixit in (ad) eum: Iuravit Dominus et non adhuc paenitebit [eum]: tu es sacerdos in aeternitatem (= aeternum). 22 Et tantopere melioris testamenti factus-est promissor (= sponsus) Iesus. 23 Et multi sunt statuti sacerdotes, propter mortem prohibiti (verb. prohibere) <ad->permanere: 24 hic autem propter in aeternum vivendum (= eo quod in aeternum vivit) sine transeundo habet sacerdotium. 25 Unde et vivum-(= salvum-)facere totum (= ex toto) potens est accedentes eō (= per eum) ad Deum: nam semper vivens est (= vivit) fieri (esse) advocatum propter eos. 26 Quia talis (verb. huiusmodi) autem et decebat nobis pontifex, sanctus, sine-peccato, innocens, separatus (= segregatus) a peccatoribus et excelsior <quam> caelis. 27 Cui non semper necesse (verb. tributarium) est sicut aliis pontificibus, primum propter sua peccata (= pro suis peccatis) oblationes offerre, et tunc propter populum (= pro populo). Hic autem illud semel consummavit, quia seipsum obtulit oblationem. 28 Lex (pl. t.) homines statuit (= constituit) pontifices affectos infirmitate: verbum autem iuramenti (iusiurandi) post legem Filium qui [in] aeternitatem (= in aeternum) consummatus (= perfectus) est.

8,1 Et verborum caput (= capitulum) dictorum: Talem (verb. huiusmodi) habemus pontificem, qui sedet á-dextera (abl.) magnitudinis throni in caelo (verb. caelis), 2 sanctitatum (= sanctorum) minister et tabernaculi veritatis (= veri), quod Dominus erexit (fixit) et non homo. 3 Quia omnis pontifex propter (= ad) offerendum sacrificia et oblationes constituitur (verb. stat), unde necesse est et ei (= eum) habere [aliquid] quod offerat. 4 Quia quoniam (= si) esset (verb. erat) e terra, forsán nón esset autem sacerdos, quia existerent (verb. existant), qui offerrent secundum legem (verb. leges) oblatione[s] (verb. oblationem), 5 qui exemplari et legibus ministrabant caelestium. Sicut et perscriptum (= praeceptum) est Moysi, quando consummaturus-erat tabernaculum horae: Vide, dicit (= inquit), facito omne (= omnia) secundum exemplum, quod ostensum-est tibi in monte. 6 At nunc superabundans adhuc ministerium assecutus-est

(+ Iesus!), quanto melioris adhuc testamenti est mediator, quod in abundanti[bus] promissionibus stabilitum (= sancitum) est. 7 Quia si primum [testamentum] innocens (irreprehensibile) erat (= esset), tunc secundi locus non quaereretur (= inquireretur). 8 Is ecce maledicit eos et dicit: ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Iuda testamentum novum, 9 non secundum testamentum, quod posui cum patribus eorum in die, <in> qua accepi (= apprehendi) <in> manum [eorum] educere eos ex (= de) terra Aegyptiorum, et quia ii (= ipsi) non [per]manserunt in testamento meo, et ego neglectos feci (= neglexi) eos, dicit Dominus omnipotens. 10 Sed hoc est testamentum, quod [dis]ponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in sensum (pl. = mentem) eorum, et in corda eorum scribam eas: et fiam (= ero) eis Deus, et ii (= ipsi) erunt mihi in populum. 11 Et non adhuc docebunt (!) unusquisque [con]cives suos, quia omnes cognoscant (= cognoscent) me a minoribus (= minore, verb. modico) usque-ad maximos eorum: 12 quia propitius ero (fiam) iniquitatibus (verb. illegalitatibus) eorum, et peccatorum eorum et illegalitatum (= iniquitatum) autem (verb. aliter) non adhuc memor ero. 13 Iam (= Nunc) dicendo novum: veteravit prius. Et quod inveterascit et senescit, prope est in corruptionem (= corruptioni).

9,1 Habere habebat (= Habuit) et primum (= prius) iustificationes ministerii tum (tunc: = et) mundanam sanctitatem (= sanctum saeculare). 2 Quia tabernaculum primum praeparatum-est sic: in quo [erant] candelabrum, et mensa, et panis (nom.) oblationum, quae sanctitas (= sancta) vocabat[ur]. 3 Et post secundum velamentum tabernaculum quod vocabat[ur] sanctitas sanctitatum (= Sancta sanctorum), 4 in quo stabat thuribulum aur[e]um (verb. aurum), et arca testamenti (pl. t.) circumdata (= circumtecta) intrinsecus (adv.) et extra (adv.) auro, in qua urna aurea plena mannā, et virga Aaron (gen.) quae effulsit, et tabulae testamentorum (= testamenti); 5 et super eam Cherubim (pl.) gloriae, quae obumbrabant super propitiationem (= propitiatorium), propter quod (= de quo) nōn est nunc dicendum (verb. dicere) unum post unum (= per singula). 6 Et illud omne sicut ita futurum stabat (= erat): in primo (= priori) tabernacula in omni tempore introibant sacerdotes ministeria consummare (= consummantes); 7 at in secundo semel in-anno (loc.) pontifex, et illud non sine sanguine, quem offerebat propter suam (= pro sua) et propter (= pro) populi ignorantiam (= ignorantia). 8 Hoc ostendente (= significante part.) Spiritu sancto, antequam manifestans erat viam sanctitatum (= sanctorum); nam nondum primum tabernaculum habebat firmitatem. 9 Quae est

parabola (verb. exemplar) temporis, quod instabat (verb. coram stabat), in qua (= iuxta quam) oblationes et sacrificia offerebantur, quae non poterant secundum (iuxta) sensum (= conscientiam) consummare ministros (= servientes), at solum escis (= in cibis) et [in] potibus. 10 Et multiformibus (= variis) baptismatibus, corporis iustitiis, quae usque in (= ad) tempora directionis (rectitudinis = correctionis) super-positae-sunt. 11 Sed Christus veniens (= assistens) pontifex futurorum bonorum, magno et consummato et non-manufacto tabernaculo, hoc ipsum est, quod non harum creaturarum: 12 et non (= neque) sanguine hircorum et vitulorum, sed suo sanguine intravit semel in sanctitatem (= sancta) aeternam inveniens salutem (= redemptionem). 13 Quia si sanguis taurorum et hircorum et cinis vitularum (vitulorum) aspersos coinquinatos sanctificabat ad corporis sanctificationem, 14 quanto <adhuc> magis sanguis Christi, qui per Spiritum aeternum obtulit se[met]ipsum innocentem (= immaculatam) oblationem Dei, sanctificabit (= emundabit) conscientiam sensuum vestrorum a mortuis operibus <illinc> ministrare (= servire) Deo vivo (= viventi)? 15 Et propter illud (= ideo) novi testamenti est mediator, quia quando mors fieret, in salvationem (redemptionem) propter primum testamentum delictorum, promissiones accipiant praedestinati in hereditatem aeternitatum (= aeternam). 16 Nam ubi testa[mentum] est, necesse est mortem a-nobis [af]ferre (= intercedere) testatoris. 17 Quia testa[mentum] post mortem firmum (= confirmatum) est; si non (= alioquin nondum), qua-ratione est (verb. sit) firmum, dum testator vivus est? 18 Unde et nón primum sine sanguine renovabatur. 19 Nam ut [-primum] annuntiata-sunt omnia mandata legum (= legis) a Moyse populo, accipiens sanguinem taurorum et hircorum cum-aqua et lana coccinea et hyssopo: testamenta autem et omnem populum aspersit, 20 et dicit (= dicens): Hic est sanguis testa[menti], quod mandavit vobis Deus. 21 Et tabernaculum et omnem suppellectilem ministerii eodem-modo (= similiter) aspersit sanguine (verb. sanguinem). 22 Et paene omne <ullum> sanguine sanctificabatur (= mundabatur) secundum leges (= legem); et sine effusione sanguinis non-fiebat remissio. 23 Nunc necesse erat legitimos tales (verb. illius modi) sanctificari; et natura autem caelestium melioribus (verb. abundantibus) adhuc oblationibus (= hostiis) quam hos (istos). 24 Quia nón in manufacta Sancta (verb. sanctitates) intravit Christus in exemplum veritatis, sed in exemplaria (verb. naturam) autem in caelos (= caelestia), ad-se-praestandum vultui Dei propter nos (= pro nobis). 25 Nón ut multipliciter offerat semetipsum oblationem, sicut (= quemadmodum) pontifex qui intrabat in sanctitatem (= sancta) sanctorum per singulos annos (verb. annum [pro] anno) [in] sanguine alieno. 26 Alioquin oportebat eum (verb. ei) multipliciter pati ab-origine mundi; at iam (= nunc) ecce hic semel in consummatione<m>

aeternitatum (= saeculorum) in (= ad) contumeliam (= destitutionem) peccatorum sua oblatione manifestatus est (= apparuit). 27 Et quemadmodum stat (= permanet = statutum-est) hominibus semel mori, et post illud (= hoc!) iudicium: 28 eodem-modo (= sic) et Christus semel oblatus: oblatio ad tollenda peccata multorum; <autem> secundo [autem] sine peccatis manifestabit [se] (= apparebit) illis, qui praestolentur (= exspectant) eum fide (pl. t.!) in salutem.

10,1 Nam umbram futurorum bonorum habebat lex (verb. habebant leges), et non eandem formam causarum (rerum): [per] singulos annos easdem oblationes offerunt usque-ibi (= indesinenter?), quae nón sunt potentes (= possunt) offerentes consummare (= perfectos facere). 2 Sin (= alioquin) cessarent in offerendo (= offerre), propter et nón ullam abhinc (= ultra) conscientiam haberent (verb. habendi) [peccati], ministrarent semel sanctificati: 3 sed illico in eodem (= in ipsis) in commemorationibus peccatorum (gen. pl. v. peccatum!) stant (manent) per singulos annos. 4 Nam nón poterat sanguis hircorum et taurorum tollere (auferre) peccata. 5 Quapropter in intrando suo (= ingrediens) in mundum dicit: Sacrificia et oblationes nón voluisti, at corpus firmasti mihi: 6 cum holocaustis et pro peccatis non tibi-complacuerunt. 7 Tunc dixi: <quoniam> Ecce veni: in sermone scripturae scriptum est propter me, facere (= ut faciam) voluntatem tuam, Deus. 8 Superius dicit <quoniam>: Per sacrificia, et per oblationes, et per holocausta et <per> propter peccata nón placuisti et noluisti (verb. nón voluisti), quae secundum legem offerebantur. 9 Tunc dicit: Ecce en venio facere voluntatem tuam, Deus: amovet (= aufert) primum, ut secundum (= sequens) retribuat (= statuatur). 10 Qua voluntate et nos sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. 11 Et omnis sacerdos stat quotidie in ministratione <m> (= ministrans), et easdem oblationes offert multipliciter, quae nunquam possunt (verb. potentes sunt) tollere (= auferre) peccata. 12 Hic autem unam propter peccata (= pro peccatis) offert oblationem, et sempiternus sedit (= in sempiternum sedet) secundum (= ad) dexteram Dei: 13 Et abhinc (= de cetero) praestolatur (= exspectat), donec ponantur inimici sui (= eius) sub pedibus suis. 14 Nam una oblatione consummavit sanctificatos in sempiternum. 15 Sed [con]testatur nos et spiritus sanctus, post dicendum prae[vie]: 16 <quoniam> Hoc est testamentum, quod ponam per (= ad-) patres eorum post dies illos, dicit Dominus; dabo legem meam in mentibus eorum et in cogitationibus (verb. cogitationes) eorum scribam eas. 17 Tunc dicit: <quoniam> peccatorum eorum et illegalitatum (= iniquitatum) eorum, <sed> nón adhuc memor-ero (= non recordabor amplius). 18 Ubi autem remissio est, non adhuc (= iam non) necesse est propter peccata oblatio. 19 Habemus abhinc (= itaque), fratres, fiduciam

in introitu <m> sanctitatum (= sanctorum) [in] sanguine Iesu, 20 quam renovavit (= initiavit) nobis viam novam, et vivam (= viventem) per velamen, id est corporis sui, 21 et sacerdotem magnum super domum Dei : 22 Accedamus veris cordibus (= cum vero corde), [in] plenitudine fidei, abluti corda a conscientia malorum et baptizati (= abluti) corpus in aqua sanctitatis. 23 Constantem (verb. constans) habeamus (= teneamus) confessionem immobilis spei, quia fidelis est qui promisit. 24 Et consideremus invicem, stimulatione (provocatione) dilectionis (caritatis) et operum bonorum. 25 Et ne relinquatis collectiones invicem, sicut consueti sunt quidam, sed consolemini, et tantopere adhuc magis, quanto videatis (= videritis) diem appropinquantem. 26 Quia voluntario sensu si delinqui <a>mus post acceptionem scientiae (= noticiae) veritatis, posthac non iam necesse est propter peccata oblatio (= hostia); 27 sed terribilis praestolatio (= exspectatio) iudicii et aemulatio ignis, quae consumptura est adversarios. 28 Contemnens quis (gen.) legem Moysi, sine miserericordia (verb. misericordii) apud duos vel tres testes morietur : 29 quanto autem severā (verb. forti) poenā dignum computetis (conj.) illum, qui filium Dei ad pedem infixit (= conculcaverit) et sanguinem novi testamenti mixtum (= pollutum) computaverit, [in] quo sanctificatus est, et spiritum gratiae dishonoravit ? 30 Sed scimus illum, qui dixit : mea (= mihi) est (verb. sunt) vindicta (pl. t.); et ego retribuam, dicit Dominus. Et iterum <quoniam> : Iudicabit Dominus populum suum. 31 Ecce magnum est cadere in manus Dei vivi (= viventis). 32 Iam memores estote (= rememoramini) dies primos (= pristinos), in quibus illuminati multas afflictiones et passiones sustinuistis (verb. sustinetis !). 33 Modo (= In altero) in impropriis et in tribulationibus pudore-suffusi (= spectaculum-facti), modo (= in altero) comparticipes (= socii) illiusmodi (= talium) laboratorum (= taliter conversantium) fieri (= effecti). 34 Nam et cum vinctis compassi-estis, et rapinam bonorum vestrorum cum-gaudio recepistis; nam sciebatis, quoniam meliorem adhuc possessionem (= substantiam) habetis [vobis]metipsis in caelis, ubi stant et manent (= manentem). 35 Iam ne amoveatis a vobis fiduciam vestram, in qua stat magnarum mercedum retributio (= remuneratio). 36 Necessaria est vobis patientia, ut voluntatem Dei facien[te]s assequamini (= reportetis) promissionem. 37 Quia modicum alter adhuc quanto (= modicum aliquantulum), qui venturus sit (= est) veniet et non tardabit : 38 quia iustus meus ex fide vivet; et si dubitans quis est (verb. sit) non placebit cum eo anima mea. 39 At nos nōn (verb. nōn si) dissensione sumus in perditionem, sed fide (pl. t.) in salutem spirituum (= animae!).

11,1 Quid est (verb. sunt) fides (pl. t.), si non (= nisi) sperandarum rerum firmitas et admonitio (argumentum) eorum-quae nōn apparent (= non apparentium) : 2 quia [in] hac testati-sunt priores (= seniores). 3 Fide (pl. t.)

intelligimus firmata [esse] saecula (verb. aeternitates) verbo Dei, [ut] ex invisibilibus visibilia fierent (verb. part. pass.). 4 Fide (pl. t.) bonam oblationem (= plurimam hostiam!) Abel (habēl), quam Cain (qajen), offerebat Deo (verb. Dei!), quā testatus-est (= testimonium-consecutus-est) autem (= enim) iustus esse (verb. fieri), quia super oblationes factum-est testimonium ei a Deo; quia si tamen mortuus-est in eodem, tamen posthac loquitur. 5 Fide Henoch (enōwq) translatus-est, ne mortem gustaret, et nōn alicubi inveniebatur: nam transtulit eum Deus; et ante translationem (verb. ferre eius), testimonium-habuit placitum esse (verb. fieri) Deo. 6 At sine fide impossibile est placitum fieri (= placere) [Deo]; sed credere dignum est illi qui appropinquat ad Deum, quoniam est Deus, et qui quaerunt eum, [iis] fit donator (= remunerator). 7 Fide accipiens decretum Noe (noji), propter [quod] nondum apparuerat, metu infixus (= metuens) aptavit arcam in salutem domus suae, quā iudicavit mundum, et fidei iustitiā factus-est heres. 8 Fide, qui »Abraham« vocatus-est, oboediens factus-est (= oboedivit) exire in locum, quem facturus erat in hereditatem; exiit, ingressus-est et non sciebat, quo vaderet (iret). 9 Fide peregrinatus-est in terra promissionis (pl. t.) ut (= tamquam) in [terra] aliena; [in] tabernaculis habitavit una-cum Isaac (sahaq) et Iacob (jakowb) coheredibus eiusdem promissionis. 10 Nam exspectabat (praestolabat) fundamentis firmatam civitatem, cuius artifex (architectus) et creator (conditor) Deus est. 11 Fide et ipsa Sara, quae sterilis erat, virtutum accipiendi semen generationis-filii recipiebat (= accepit), et in tempore-inopportuno aetatis pariebat (= peperit); nam fidelem [esse] computavit illum qui promiserat. 12 Propter quod et ex uno nati- (= orti) erant (impf. !), et illud (= hoc) in transeundo temporis, ut (= tamquam) stellae caeli (pl. t.) multae (= in multitudinem), et sicut arena [quae] ad oram maris, sine numero (= innumerabiles). 13 Secundum fidem mortui-sunt omnes isti, et nondum recipien[te]s promissiones, sed a longe viderunt eas et exsultaverunt et confitentes facti-sunt, quod (quia) alieni (peregrini) et advenae (hospites) sunt in terra. 14 Quia qui illiusmodi (= talia) loquuntur, manifestum faciunt (= significant), quod regionem (= patriam) quandam quaerunt. 15 Quia si illius meminissent, unde exierunt, exsistebat [eis] tempus se-vertendi denuo (= revertendi). 16 Etiam ecce-illuc (= Nunc autem) meliorem concupiscentes sunt (= appetunt), id est caelestem; quapropter non turpitudinem putat Deus, vocari eorum Deus; nam paravit illis civitatem. 17 Fide obtulit Abraham in tentatione sua Isaac (isahaq) oblationem, et unigenitum offerebat, cuius [re]promissionem suscipiens erat; 18 cui dictum-erat <quoniam>: [in] Isaac vocabitur tibi semen. 19 Posuit in-sensu suo (= arbitratus est), quoniam et ex (= a) mortuis potens est suscitare. Deus, unde et in parabolam (verb. exemplar) autem (= et) recepit (accepit) eum. 20 Fide propter futuras res benedixit

Isaac Iacob et Esau (isav). 21 Fide Iacob in moriendo suo (= moriens) singulos (verb. unumquemque) ex filiis Ioseph (gen.) benedixit et terram osculatus-est (= et adoravit) <in> terminum (= fastigium) virgae suae (= eius). 22 Fide Ioseph in finiendo suo (= finiens, moriens) memoratus-est exitum (= profectionem) filiorum Israel, et propter ossa sua mandavit. 23 Fide Moysen (acc.) ut[-primum] genuerunt (pepererunt), [ille] occultatus-est menses tres a parentibus (verb. patribus) suis; nam viderunt velocem infantem (verb. liberum), et non paverunt (timuerunt) a decreto regis. 24 Fide Moyses ut[-primum] crevit (= grandis-factus-est) negavit vocari filium filiae Pharaonis; 25 bonum putavit pati cum populo Dei, quam ad- (verb. apud) tempus (= temporaliter) frui in peccatis. 26 Necessaria putavit improperia Christi quam magnitudinem thesaurorum Aegyptiorum, quia intuens praestolabatur mercedum retributionem (= remunerationem). 27 Fide relinquebat terram Aegyptiorum; et non timebat ab ira regis, quia invisibilem ut (= tamquam) videns patientiā putavit (= imputavit). 28 Fide fecit pascha et effusionem sanguinis, ne (verb. ut ne) perditor primogenitorum appropinquaret in eos (= tangeret eos). 29 Fide transierunt per mare rubrum ut (= tamquam) per aridam terram, cuius experimentum-facien[te]s (= experti) Aegyptiorum (= Aegyptii), absorpti (= devorati)-sunt. 30 Fide moenia Iericho ceciderunt (corruerunt), in-circuitu <veniens etiam> ad septem dies versus (= septem dierum). 31 Fide Rahab (rachab) meretrix non periit cum incredulis, cuius (= quae) recipiens erat (= recipiens!) exploratores [cum-]pace. 32 Et iam (= nunc) quid adhuc dicam? Quia non-est sufficiens tempora enarrare propter (= de) Gedeon, Barak, Samson (samphsown), Iephte, David, et Samuel, et alios prophetas. 33 Qui fide (= per fidem) vicerunt regna (verb. regnationes), operati-sunt iustitiam, assecuti (adepti)-sunt promissiones, obturaverunt ora leonum, 34 exstinxerunt (verb. deduxerunt) impetum (verb. virtutem) ignis, effugerunt (verb. se-liberaverunt) ex ore gladii, confortaverunt (= convaluerunt) ex (de) infirmitate, facti-sunt confortati in bello, ceperunt castra alienorum (= exterorum). 35 Receperunt mulieres a (de) resurrectione mortuos suos (verb. suorum): alii (om autem) distenti-sunt et nondum recipientes salutem (= redemptionem), ut meliorem resurrectionem assequerentur (= reciperent). 36 Et nonnulli (= alii) cruciatūs et verberum experimentum acceperunt, vinculorum et carcerum. 37 Lapidati-sunt, secti-sunt, tentati-sunt, [in] occisione gladii mortui-sunt, conversi-sunt (= circumierunt) [in] melotis (instr.) et [in] pellibus caprinis, indigentes (egentes), tribulati, afflicti, 38 quibus (verb. quos) non dignus [-erat] mundus, in deserto errantes, et in montibus et in speluncis, et in cavernis terrae. 39 Et hi omnes testati (= probati) in fide, nondum receperunt [re]promissionem, 40 Deo pro

nobis melius computante (aliquid providente), ut non (verb. ne) sine nobis consummarentur.

12,1 Abhinc (Ideoque) et nos, qui tantam circum nos densam habemus multitudinem testium, pondus omne foras abiciamus (= deponentes) et peccata circumstantia (verb. efficacia) patientiā curramus ad (verb. in) bellum (= certamen), quod ante stat (= pro-positum) nobis. 2 Intueamur in auctorem fidei (pl. t.) et in consummatorem Iesum, qui pro gaudio, quod ei ante-stabat (= propositum erat), sibi accepit crucem, contempsit turpitudinem sedit á dextera sedis Dei. 3 Eho (adv.), ducite de-sensu (= recogitate[eum]) qui huiusmodi (= talem) patientiam a peccatorum contrarietate sustinuit (verb. comedit), <ut> ne fatigemini (verb. incommodati fiatis) vobismetipsis et deficiatis. 4 Quia nondum usque-ad sanguinem pugnantes adversi stetistis (fuistis) peccatis : et obliti-estis consolationis, quae vobiscum sicut (= tamquam) cum filiis loquitur : Fili<ole> mi, ne negligas admonitionem Domini, et ne (= neque) exhorrescas in redarguendo (= si redargueris) ab eo. 6 Quia quem diligit Dominus, corripit (verb. instruit) : cruciat (flagellat) omnem filium quem recipit. 7 In admonitione (= disciplina) patientiae state (= perseverate) ; ut (= tamquam) in filios (= filiis) offert-se vobis (verb. in vos) Deus ; quis [enim] filius est, quem non instruit (= corripit) pater ? 8 Quia si sine admonitione (disciplina) estis (verb. fiatis), qua (= cuius) omnes participes facti-sunt : tunc (= ergo) adulteri sitis (= estis) et non filii. 9 Quia si a corporalibus (= carnalibus) patribus nostris, quos (verb. quem) habemus instructores (= eruditores), confundimus (= reverbamur ?), quanto adhuc magis obtemperabimus Patri spirituum et vivemus ? 10 Quia hi in (verb. ad) pauca tempora secundum voluntatem suam instruunt : hic (verb. is) autem propter utilitatem, ad recipiendam sanctificationem (verb. sanctitatem) eius. 11 Omnis admonitio (= disciplina) apud (= ad) tempus non gaudii [esse] videtur, sed tristitiae : at postea fructum pacis per-eam exercitatis retribuet in iustitiam. 12 Propter quod manūs defectas (= remissas) et genua languida (= soluta) firmate (= erigite) ; 13 et semitas rectas facite pedibus vestris, ut ne (= ut non) qui claudicans est (verb. sit), praecipitet, sed praesertim (= magis) sanetur. 14 Pacem sequimini (imp.) <cum> invicem, et sanctitatem, sine qua nemo videat (= videbit) Deum. 15 Cauti estote, ne-forte quis remanens (= ultimus !) inveniatur in gratia Dei : ne qua radix amaritudinis supr[a] apparens (= sursum germinans) tribulet (oneret), et illā (= per-illam) multi coinquinentur. 16 Ne quis fornicator et impurus sicut Esau (esav), qui pro una esca primogenituras (pl. t.) vendidit. 17 Scitis, quia si-tamen (= quamquam) et postea volebat hereditare benedictionem, reprobatus est (verb. reprobationem invenit), quia et poenitentiae locum non invenit, si tamen (= quamquam) [cum-] lacrimis quaesivit eam. 18 Quia non accessistis ad montem tractabilem,

qui igne successibilis erat, et turbine et caligine, et procellā (verb. tenebroso), 19 ubi (adv.) tuba divulgabat et sonus (verb. sermo) professionis, unde qui audierunt, abdicaverunt (= excusaverunt-se), ne duplicaretur ad eos (= eis) verbum. 20 Nam non portabant (sustinebant) mandatum (verb. decretum): Si tamen et bestia tetigerit <in> montem, lapidetur (= lapidabitur). 21 Et ita terribile erat [quod] videbatur (verb. visum), quia et Moyses dicebat <quoniam>: Timore infixus (= Exterritus) et tremebundus. 22 Sed accessistis (verb. acceden(te)s estis) ad (verb. in) Sion montem, et in civitatem Dei vivi (viventis), Ierusalem in caelis (= caelestem), et in decem-millium turmas Angelorum, 23 et in Ecclesiam (pl.!) primogenitorum [con]scriptorum in caelis, et ad iudicem omnium Deum, et in (ad) spiritūs iustorum perfectorum (verb. consummatorum), 24 et in (ad) novi testamenti (pl.!) mediatorem Iesum, et in effusionem (aspersionem) sanguinis eius, qui magis loquitur quam Abel (gen.). 25 Cauti estote (= videte), ne-forse recusetis illum (verb. abdicatis ab illo), qui locutus-est; quia si (= si enim) illi non potuerunt se-salvare, recusantes (verb. abdicantes) eum (verb. ab eo), qui in terra mandatum dabat, quanto adhuc magis nos, si de caelesti [loquenti] terga vertamus (conj.!). 26 Cuius vox terram movit tunc, et nunc promittens est (= repromittit) et dicit: Adhuc-semel movebo non solum terram, sed et caelum. 27 Sed adhuc-semel manifestum-facit mobilium velut factorum translationem, ut firma maneant immobilia. 28 Propter quod (= itaque) regnum immobile recipien[te]s, constantes habeamus gratiam, qua ministramus Deo beneplacitis (instr. = placentes) [cum-]metu et tremore. 29 Nam Deus noster ignis devorans est.

13,1 Fraternitatis-caritas firmetur apud vos. 2 Hospitalitatem ne obliviscamini, quia illā (= per hanc) quidam ignorantes receperunt Angelos. 3 Attendite vinctos (= Mementote victorum), tamquam vos cum eis (= simul) vincti <essetis>, et laborantes (= laborantium), tamquam et vos autem (= ipsi) in-corpore (verb. corporales) estis (= essetis). 4 Honorable est connubium in-omnibus et purus (verb. sanctus = immaculatus) thor; at «canes» et fornicatores iudicat (= iudicabit) Deus. 5 Mores sine-avaritia sint (verb. fiant), sufficien[te]s (= content[i]) computare, quanto ullum in manibus sit; nam ipse autem dixit: Nón relinquam (deseram) te et non (= neque) frustra derelinquam, 6 ita-ut (verb. quatenus) confidenter (fiducialiter) <simus> dicere (= dicamus): Dominus est meus adiutor, et non timebo, quid faciat mihi homo. 7 Mementote praepositorum (verb. ducum) vestrorum, qui locuti-sunt vobis verbum Dei, intuentes <in> exitum conversationis (pl.) eorum; imitatores fiatis (imp. = imitamini) fidei (= fidem). 8 Iesus Christus heri et hodie, idem (= ipse) et in aeternitatem (= in saecula). 9 In disciplinas varias et in discrepantes ne abducamini, quia bonum est gratiā firmare (stabilire) cor<da> et non

escis, quibus (abl.) (= quae) non profuerunt [iis], qui ita ambulaverunt.
 10 Habemus nos mensam (= altare), unde (= de quo) non habent principatum (= potestatem) gustare (= edere), qui ministrant (= deserviunt) ministerium tabernaculi. 11 Quia quorum animalium offerebatur sanguis in Sancta (verb. sanctitatem) propter peccata (= pro peccatis) per (verb. in manu c. gen.) pontificem, eorundem corpora comburebantur extra castra. 12 Propter quod et Iesus, ut sanctificaret suo sanguine populum, extra portam passus-est. 13 Iam (= ergo, igitur) veniamus (exeamus) ad eum extra castra, accipientes in-semetipsum (= portantes) impropria eius. 14 Nam nón habemus civitatem, quae híc (hoc-loco) manens est, sed futuram quaerimus. 15 Ergo per (verb. in manu) eum (= ipsum) offeramus oblationem (= hostiam) benedictionis (laudis) in omni tempore (= semper) Deo (verb. Dei), hoc est fructum laborum confitentium in nomine (= nomini) eius. 16 Beneficentiae (om autem) et communionis ne obliviscamini, quia cum talibus oblationibus (= hostiis) complacet (= promeretur) Deus. 17 Oboedientes fiatis (= oboedite) ducibus (= praepositis) vestris, et subditi state (= subiacete) eis; quia ipsi vigilant propter spiritus vestros (= animas), sicut (= quasi) rationem daturi sint cum vobis (= pro vobis), ut [cum] gaudio faciant illud, et né (= non) in spirituum auferendo (= gementes!), quia illud (= hoc) in utilitatem vestram est. 18 Orationes facite propter nos, quia firmati scimus (= confidimus), quod bonos sensus (= bonam conscientiam) habemus; in omni[bus] volumus [nos] bene conservatos ostendere. 19 Et magis (amplius) obsecro (deprecor), ut hoc (verb. illud) faciatis, ut celerius restituar vobis. 20 Et Deus pacis, qui abstulit (= eduxit) ex (= de) mortuis pastorem ovium magnum, [in] sanguine aeterni testamenti, Dominum nostrum Iesum («manche» + Christum = syp), 21 firmet (= aptet) vos in operibus bonitatis, facere voluntatem eius, et placeat (verb. faciat in nobis placitum) coram se per Iesum Christum, cui gloria in saecula (gegen syp: in saecula saeculorum!) Amen. 22 Obsecro (= oro) vos, fratres, ut sufferatis (verb. supportare = sufferre) verba consolationis; nam breviter scripsi ad vos (= vobis). 23 Et cognoscite fratrem nostrum Timotheum exsolutum (= dimissum) ad vos, cum quo, si prius (= celerius) venerit, videbo vos. 24 Salutem date (= salutate) omnibus praepositis vestris (= omnes praepositos vestros) et omnibus sanctis (= omnes sanctos). Salutem dant vobis (= Salutant vos), qui in regionibus Italiensium sunt. 25 Gratia cum omnibus vobis.